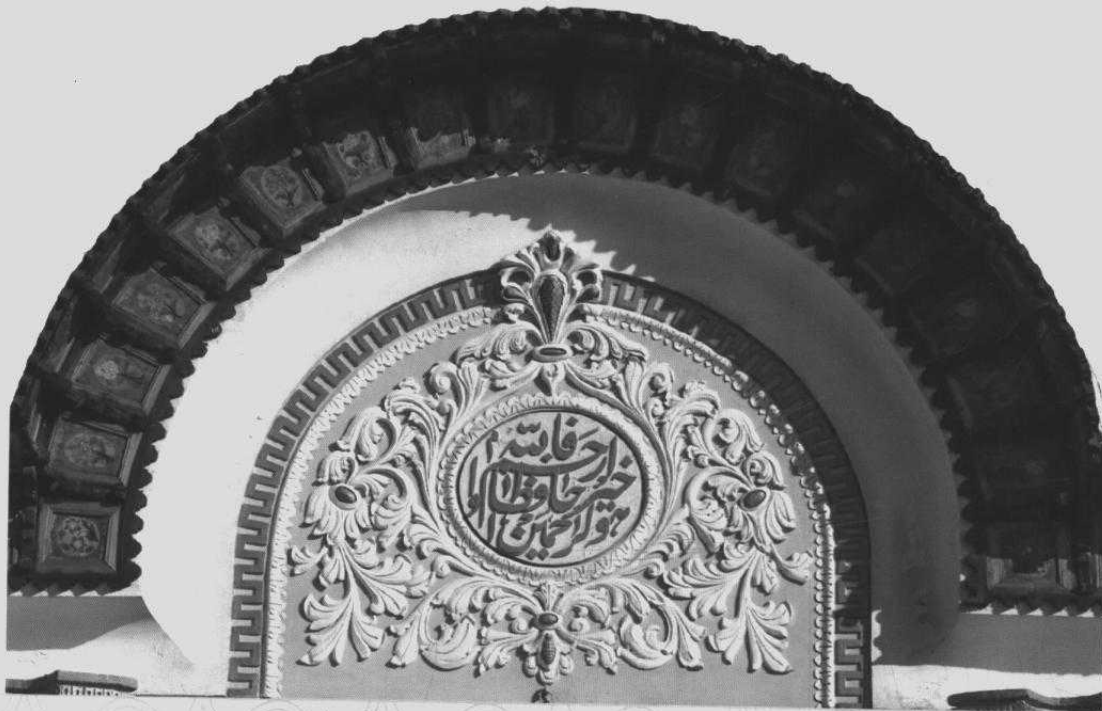

خانه های قاجاری اصفهان

شرح معماری مسکونی اصفهان در دوره قاجار

تصنیف مریم قاسمی سچانی - آزاده حریری

انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسکان) و انتشارات معارف خانه باغ نظر
با همکاری سازمان نظام مهندسی ساختمان استان اصفهان، شهرداری اصفهان، بنیاد فرهنگی معتمدی و
سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری اصفهان

سرشناسه	: قاسمی سیجانی، مریم، ۱۳۵۵
عنوان و نام پدیدآور	: خانه‌های قاجاری اصفهان: شرح معماری مسکونی اصفهان در دوران قاجار [کتاب]/ تصنیف مریم قاسمی سیجانی، آزاده حریری.
مشخصات نشر	: اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان خوراسگان: معمارخانه باغ نظر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۴ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۰۸۱-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: این کتاب با حمایت دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، سازمان نظام مهندسی ساختمان استان اصفهان، سازمان فرهنگی اجتماعی و ورزشی شهرداری اصفهان، شهردار محترم اصفهان و بنیاد فرهنگی معتمدی به چاپ رسیده است.
یادداشت	: واژه نامه.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- اصفهان
موضوع	: Architecture, Domestic -- Iran -- Isfahan
موضوع	: ساختمان‌های تاریخی -- ایران -- اصفهان
موضوع	: Historic buildings -- Iran -- Esfahan
موضوع	: معماری اسلامی -- ایران -- اصفهان
موضوع	: Islamic architecture -- Iran -- Esfahan
شناسه افزوده	: حریری، آزاده، ۱۳۶۶
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی. واحد خوراسگان
رده بندی کنگره	: NA۱۴۸۷
رده بندی دیویی	: ۷۲۸/۰۹۵۵۹۳۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۳۱۱۰۲۶

پدیدآور: مریم قاسمی، آزاده حریری
عنوان کتاب: خانه‌های قاجاری اصفهان
ناشرین: دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) و انتشارات معمارخانه باغ نظر (مرکز پژوهشی معماری و شهرسازی معمارخانه باغ نظر (شهر))
نوبت چاپ: چاپ اول
تاریخ نشر: ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری: یک جلد، مصور؛ قطع رحلی، ۳۰۴ صفحه
شمارگان (تیراژ): ۱۰۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۰۸۱-۱
صفحه آرای: معمارخانه باغ نظر
عکاسان: فرشید نصرآبادی، یاسر عرب، علیرضا کاظمی شاهزاده اکبری، مهناز عباسپور نجف‌آبادی
ترسیم نقشه‌ها و امور گرافیکی: ندا مقبل اصفهانی، بهار (فاطمه) بهادران، ساناز فلاح‌پور، محدثه متین نسب
چاپخانه: جهان‌بین
صحافی: سپاهان
این کتاب با حمایت دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، سازمان نظام مهندسی ساختمان استان اصفهان، سازمان فرهنگی اجتماعی و ورزشی شهرداری اصفهان، شهردار محترم اصفهان و بنیاد فرهنگی معتمدی به چاپ رسیده است. این اثر مشمول قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر نوع تکثیر، انتشار یا استفاده از تمامی یا بخشی از اثر به شکل فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و پخش، ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.
ناشرین:

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان): اصفهان، خیابان جی شرقی، ارغوانیه، بلوار دانشگاه، تلفن: ۰۳۱-۳۵۳۵۴۰۰۱-۱۴
معمارخانه باغ نظر: اصفهان، خیابان فردوسی، انتهای خیابان شهید موحیدیان (ثریا)، پلاک ۳۱۸، طبقه همکف، کدپستی ۸۱۴۳۹۵۳۸۱۱
تلفکس: ۰۳۱-۳۲۲۳۶۰۰۱ و ۰۹۱۳۹۳۴۲۵۵۱

memarkhaneh.baghenazar@gmail.com - www.memarkhaneh.com

ایمیل نویسندگان:

mghasemi@khuisf.ac.ir - Haririarc@gmail.com

فهرست

۳۵.....	ایوان و ایوانچه.....	۶.....	مقدمهٔ حامیان.....
۳۶.....	مहतابی (بهار خواب).....	۸.....	مقدمهٔ نویسندگان.....
۳۶.....	تالار (شاه‌نشین، اتاق ارسی).....	۱۰.....	سوابق پژوهشی مرتبط با خانه‌های تاریخی اصفهان.....
۳۶.....	سفره‌خانه.....	۱۲.....	شمارهٔ فضاها.....
۳۷.....	اتاق پنج‌دري.....	۱۳.....	اصفهان در دورهٔ قاجار.....
۳۷.....	اتاق سه‌دري.....	۱۶.....	شناخت معماری خانه‌های قاجاری اصفهان.....
۳۷.....	اتاق دودري.....	۱۶.....	عوامل درون‌سرزمینی.....
۳۷.....	اتاق یک‌در و دو پنجره (یک‌دري).....	۱۶.....	جهت‌یابی اقلیمی.....
۳۷.....	بالاخانه.....	۱۷.....	فضاها و عناصر اقلیمی.....
۳۷.....	حوض‌خانه (سرپوشیده).....	۱۷.....	الف) زیرزمین.....
۳۷.....	مطبخ (آشپزخانه).....	۱۷.....	ب) حیاط، حوض و باغچه.....
۳۸.....	گرمابه (حمام).....	۱۸.....	پ) بهار خواب (مहतابی).....
۳۹.....	فضاهای وابسته به شغل مالک‌خانه (فضاهای کارگاهی).....	۱۹.....	ت) حوض‌خانه (سرپوشیده).....
۳۹.....	اسباب و اثاثیه در خانه‌های قاجاری اصفهان.....	۱۹.....	ث) ایوان.....
۴۱.....	خانه محمد باقر الفت.....	۱۹.....	ج) بادگیر.....
۴۴.....	موقعیت خانه در محله.....	۱۹.....	چ) بخاری دیواری، کرسی و پرده.....
۴۹.....	زندگی‌نامه و خدمات بانی‌خانه.....	۲۰.....	عوامل فرهنگی و اجتماعی.....
۵۱.....	مالکیت و قدمت‌خانه.....	۲۱.....	عوامل سیاسی و اقتصادی.....
۵۳.....	شکل‌خانه.....	۲۲.....	عوامل برون‌سرزمینی.....
۵۳.....	ویژگی بارز خانه.....	۲۲.....	حملات دشمنان خارجی.....
۵۵.....	حمام در خانه.....	۲۲.....	تأثیر هنر و معماری غرب.....
۵۶.....	ورودی‌خانه.....	۲۳.....	گونه‌شناسی خانه‌های قاجاری اصفهان.....
۵۶.....	بیرونی‌خانه.....	۲۳.....	خانه‌های دورهٔ اول قاجار.....
۶۰.....	اندرونی‌خانه.....	۲۶.....	خانه‌های دورهٔ دوم قاجار.....
۶۱.....	وضعیت حفاظت از خانه.....	۳۰.....	خانه‌های دورهٔ سوم قاجار.....
۶۹.....	خانه امین‌التجار.....	۳۲.....	فضاهای خانه‌های قاجاری اصفهان.....
۷۱.....	موقعیت خانه در محله.....	۳۲.....	ورودی.....
۷۵.....	مالکیت و سیر تحولات تاریخی خانه.....	۳۲.....	اجزای ورودی.....
۷۸.....	ورودی‌خانه.....	۳۲.....	سردر.....
۷۹.....	جبههٔ شمالی.....	۳۳.....	سکو (پیرنشین).....
۹۵.....	خانه میرزا علی صراف (باغلی).....	۳۳.....	درگاه.....
۹۷.....	موقعیت خانه در محله.....	۳۳.....	در.....
		۳۳.....	هشتی.....
		۳۳.....	دالان.....
		۳۴.....	حیاط (ساحت، میان‌سرا، صحن).....

۱۹۶.....	ورودی	۱۰۲.....	مالکیت و سیر تحولات تاریخی خانه
۱۹۷.....	حیاط خانه	۱۰۴.....	ورودی خانه
۱۹۸.....	جبهه شمالی	۱۰۴.....	حیاط خانه
۲۰۲.....	جبهه های شرقی و غربی	۱۰۴.....	جبهه شمالی
۲۰۶.....	جبهه جنوبی	۱۰۷.....	جبهه جنوبی
۲۰۹.....	روند حفاظت خانه	۱۱۱.....	جبهه شرقی
		۱۱۱.....	جبهه غربی
		۱۱۱.....	وضعیت نگهداری از خانه
۲۱۷.....	مجموعه خانه های ملاباشی	۱۲۳.....	خانه عباس بهشتیان
۲۱۸.....	موقعیت مجموعه خانه های ملاباشی در محله	۱۲۵.....	موقعیت خانه در محله
۲۲۳.....	منصب ملاباشی و منجم باشی	۱۲۹.....	مالکیت خانه
۲۲۴.....	خاندان ملاباشی اصفهان	۱۳۴.....	زندگی نامه و خدمات آخرین مالک شخصی
۲۲۵.....	خانه میرزا محمود ملاباشی	۱۳۴.....	فعالیت های عباس بهشتیان
۲۴۷.....	خانه احمد معتمدی (میرزا رضا ملاباشی)	۱۴۰.....	قدمت خانه
۲۴۸.....	شرح زندگی و خدمات بانی مرمت و باز زنده سازی خانه	۱۴۱.....	شکل خانه
۲۴۸.....	معرفی استادکاران فعال در روند مرمت و باز زنده سازی خانه	۱۴۲.....	ویژگی های بارز خانه
۲۴۸.....	خانه	۱۴۵.....	سقف های خانه
۲۴۸.....	علی مرآتیان، استادکار آینه بری	۱۴۵.....	انواع طاق در خانه بهشتیان
۲۴۸.....	اصغر عباسی، استادکار سنگ تراش	۱۴۷.....	ورودی های خانه
۲۴۹.....	روند مالکیت خانه	۱۵۱.....	ارتباطات عمودی
۲۴۹.....	ورودی های خانه	۱۵۳.....	حیاط خانه
۲۵۱.....	حیاط های خانه	۱۶۱.....	جبهه شمالی
۲۵۴.....	بیرونی خانه	۱۶۷.....	جبهه جنوبی
۲۶۰.....	حوض خانه (سر پوشیده)	۱۷۲.....	جبهه غربی
۲۶۳.....	اندرونی خانه	۱۷۷.....	جبهه شرقی
		۱۸۰.....	وضعیت حفاظت خانه
		۱۸۲.....	معرفی استاد بهرام الیکی معمار و مرمتگر سنتی
۲۹۹.....	فهرست خانه های تاریخی ذکر شده در کتاب	۱۸۹.....	خانه هوشنگ کیانپور
۳۰۲.....	منابع	۱۹۱.....	موقعیت خانه در محله
۳۰۲.....	منابع فارسی	۱۹۶.....	مالکیت و سیر تحولات تاریخی خانه
۳۰۴.....	منابع شفاهی		
۳۰۴.....	منابع آرشیوی		
۳۰۴.....	منابع انگلیسی		
۳۰۴.....	منابع اینترنتی		

مقدمه

در شهر اصفهان چند صد خانه تاریخی وجود دارد که از لحاظ وجوه معماری، سازه و تزیینات بی نظیراند. با توجه به تعدد خانه‌های تاریخی ارزشمند اصفهان، متأسفانه تاکنون تعدادی، ثبت آثار ملی و شناسایی نشده است و نقشه جامعی نیز از پراکنش دقیق آنها در اختیار پژوهشگران نیست.

لزوم مطالعه و شناخت خانه‌های تاریخی اصفهان هنگامی بیشتر اهمیت می‌یابد که باززنده‌سازی محلات تاریخی در دستور کار بسیاری از سازمان‌ها قرار گرفته است؛ در حالی که، وجود خانه‌های تاریخی در شهر اصفهان، از دیدگاه بیشتر مسئولان و مردم، به عنوان معضل‌های بازآفرینی بافت‌های تاریخی محسوب می‌شود، در دیگر شهرهای تاریخی کشورها، جهان، با بهره‌گیری از ارزش‌های مادی و معنوی این خانه‌ها، هویت تاریخی شهر را بازتاب می‌دهند؛ از این جهت، با برنامه‌ریزی صحیح پیرامون این خانه‌ها، می‌توان اقتصاد شهر اصفهان را در سایه حضور گردشگران داخلی و خارجی شکوفا نمود و در طرح‌های احیا متنوعی برای پی‌گیری‌های بنا، عملکردهایی همچون اقامتگاه سنتی، آموزشی و فرهنگی، تعریف و به نوعی با تداعی زندگی جدید در کالبد قدیمی، به بازآفرینی بافت‌های تاریخی اصفهان پرداخت.

کتاب حاضر را باید یکی از بلندترین گام‌هایی دانست که تاکنون در راه شناخت خانه‌های تاریخی اصفهان برداشته شده است. مستندات - شامل عکس‌ها، نقشه‌ها و مدل‌سازی‌های سه‌بعدی - چندان از این ابرنیه تهیه نشده است و بسیاری از نمونه‌های موجود، دارای خطا و کیفیت ارائه پایینی هستند. پراکندگی فراوان اطلاعات منتشرشده پیرامون این خانه‌ها، از دیگر موانع استفاده کامل منابع و آرشیوهای اطلاعاتی موجود در این زمینه است. کتاب «خانه‌های قاجاری اصفهان»، با ارائه مستندات دقیق از شش خانه تاریخی اصفهان به همراه نگاهی تحلیلی در شناخت بستر قرارگیری بنا، مالکیت و شیوه زندگی، سیر تحولات تاریخی بنا، اجزای معماری، سازه، تزیینات و مطالعات تطبیقی با خانه‌های تاریخی دیگر شهر اصفهان، مسیر تحقیق و پژوهش‌های آتی را برای پژوهشگران و دانشجویان می‌گشاید.

همکاری نظام مهندسی ساختمان اصفهان در چاپ و انتشار کتاب «خانه‌های قاجاری اصفهان»، با این هدف صورت گرفت که روزی تمام خانه‌های تاریخی با ارزش که در بافت تاریخی اصفهان پراکنده‌اند، به گونه صحیح و علمی بازشناخته شوند تا معماران امروز با شناخت بر اصالت و ارزش‌های میراث مسکونی اصفهان، به استقلال هنری و فرهنگی در خلق آثار خود دست‌یابی نمایند. همچنین با آشکارشدن ارزش‌ها و ویژگی‌های منحصر به فرد، زمینه‌های حفاظت، مرمت و احیای این آثار ارزشمند بافت‌های تاریخی اصفهان فراهم شود. در پایان، لازم می‌دانم از تلاش‌های دکتر مریم قاسمی سیچانی و مهندس آزاده حریری در مسیر تألیف کتاب خانه‌های قاجاری اصفهان قدردانی کنم. به امید توجه روزافزون به میراث فرهنگی سرزمین ایران.